

Nadrealizam u suvremenoj autorskoj kolekciji tekstila i odjeće

---

Ribarić, Karolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:842746>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**NADREALIZAM U SUVREMENOJ AUTORSKOJ
KOLEKCIJI TEKSTILA I ODJEĆE**

Karolina Ribarić, 6606/TMD

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**NADREALIZAM U SUVREMENOJ AUTORSKOJ
KOLEKCIJI TEKSTILA I ODJEĆE**

Izv. prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar

Karolina Ribarić, 6606/TMD

Zagreb, rujan 2017.

DOKUMENTACIJSKA KARTICA

- Zavod za tekstilno kemijsku tehnologiju i ekologiju; Zavod za dizajn tekstila i odjeće
- Broj stranica: 50
- Broj slika: 51
- Broj literaturnih izvora: 14
- Broj likovnih ostvarenja: 10 modnih crteža (+ skice), 1 sašiven model-haljina, 10 tekstilnih crteža (+ skice), 1 uzorak digitalnog tiska.
- Članovi povjerenstva: Ak. Slik. Graf. Marin Sovar, asistent
Izv. prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar
Doc. dr. sc. Nina Katarina Simončič
Izv. prof. dr. sc. Ana Sutlović

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6.
2. TEORIJSKI DIO.....	9.
2.1. Zašto nadrealizam?.....	9.
2.2. Nadrealizam.....	10.
2.2.1. Fenomen nadrealnog.....	10
2.2.2. Politika nadrealizma.....	13.
2.2.3. Manifest nadrealizma.....	14.
3. LIKOVNO STVARALAŠTVO.....	17.
3.1. Likovni govor nadrealizma.....	17.
3.1.1. Predstavnici nadrealizma.....	24.
3.1.2. Salvador Dali.....	25.
3.1.3. Yves Tanguy.....	29.
3.1.4. Max Ernst.....	32.
4. NADREALIZAM I MODA.....	35.
4.1. Metamorfoza.....	35.
4.2. Dijelovi tijela.....	36.
4.3. Iluzija.....	37.
4.4. Svijet prirode.....	39.
5. TEKSTILNI TISAK.....	40.
6. ANALIZA VLASTITIH RADOVA.....	42.
7. ZAKLJUČAK.....	45.
8. LITERATURA.....	46.

SAŽETAK

Naziv završnog rada je „Nadrealizam u suvremenoj autorskoj kolekciji tekstila i odjeće“. Teorijski dio; upoznavanja sa pravcem nadrealizma, jednim od najmaštovitijih i najautentičnijih razdoblja u umjetnosti. Njegovi su predstavnici Salvador Dali, Max Ernst i Yves Tanguy. Likovna su djela ustvari vizualne konkretizacije nadrealističkih stvaralačkih tehnika, ali se ne može reći da je u likovnim umjetnostima izgrađen vlastiti izraz. Ipak, u svijetlu revalorizacije avangardnih nastojanja međuratnog razdoblja pojedina djela predstavljaju izuzetno ostvarenje. Detaljnije je opisan pravac nadrealizam i modna umjetnost. Stalna inspiriranost mode nadrealizmom i zadivljenost nadrealizma modom poslužile su u upoznavanju svakodnevnog života, tako je umjetnost uspjela svoje ideje iz manifesta realizirati kroz modu. U razradi teme opširnije su objašnjeni pojmovi nadrealizam, surealizma, život i djelo Salvador Dalija; opisane su slike koje su bile glavna inspiracija.

U ostvarivanju i reproduciranju svojih modnih i tekstilnih crteža i modela su korištena djela Savador Dalia, pa je u teorijskom djelu predstavljen primjer i digitalnog tiska. Tehnika digitalnog tiska sa odabranim tekstilnim dizajnom, postupak samog tiska, razrada teme, opisa kolekcije i desena. Cilj ovog završnog rada je ulazak u tajanstven i nadasve privlačan i novi svijet u kojim je fantazija samo početak. A kroz fantaziju jedino možemo doći do onog stvarnog u nama samima, ono što inače skrivamo i potiskujemo. Dovoljno je samo osloboditi i prepustiti se kao što je to učinio Salvador Dali kroz svoje slike.

Ključne riječi: nadrealizam, suvremeni dizajn, uzorkovanje tekstila, digitalni tisak.

POPIS SLIKA

Slika 1: S. Dali: *The Meditative Rose*, 1958.

Slika 2: S. Dali: *Les montres molles*; 1931.

Slika 3: Andre Breton; Paul Eluard.

Slika 4: Prvi manifest; Andre Breton 1924.

Slika 5: S. Dali: *Paysage aux papillons*; 1959.

Slika 6: Max Ernst: *Frottage; La Forêt Pétrifiée*, 1929.

Slika 7: W. Paalena: *Fumage*, 1937.

Slika 8: S. Dali: *Geopolitičko dijete promatra rođenje novog Čovjeka*, 1943.

Slika 9: R. Magritte: *In the human condition*, 1933.

Slika 10: Y. Tanguya: *The absent lady*, 1942.

Slika 11: J. Miro: *Composition sur Fond Vert*, 1950.

Slika 12: S. Dali: *The temptation of Saint Anthony*, 1946.

Slika 13: S. Dali: *Raphaelesque head exploding*; 1951.

Slika 14: Salvador Dali (1904. – 1989.)

Slika 15: *Soft self portrait with grilled bacon*, 1941.

Slika 16: S. Dali: " *One second before awakening from a dream caused by the flight of a bee around a pomegranate*", 1944.

Slika 17: *The persistence of memory*, 1935.

Slika 18: *Archaeological reminiscence of millets angelus*, 1935.

Slika 19: *Sleep*, 1937.

Slika 20: *Apparition of face and fruit dish on a beach*, 1938.

Slika 21: *The elephants*, 1948.

Slika 22: Yves Tanguy (1900. - 1955.)

Slika 23: Yves Tanguy: *The invisible*

Slika 24: *My Life White and Black*, 1944.

Slika 25: *Through birds through fire but not through glass*, 1943.

Slika 26: *La grue des sables*, 1946.

Slika 27: *The palace of the Windowed Rocks*, 1942.

Slika 28: *Indefinite Divisibility*, 1942.

Slika 29: *Hanos and Gloves*, 1946.

Slika 30: *Mama, Papa is wounded*, 1927.

- Slika 31:** Max Ernst (1891. – 1976.)
- Slika 32:** Forest and dove, 1927.
- Slika 33:** L'ange du foyer ou le triomphe du surrealisme, 1937.
- Slika 34:** Landscape with wheatgerm, 1936.
- Slika 35:** Loplop introduces a young girl, 1930.
- Slika 36:** The robing of the bride, 1940.
- Slika 37:** The temptation of st. Anthony, 1945.
- Slika 38:** Europe after the rain, 1940-42.
- Slika 39:** Elsa Schiaparelli; „Hall of Mirrors“, 1938/39.
- Slika 40:** Salvador Dali; „The eye of time“, 1950.
- Slika 41:** Yves Saint Laurent; Les Yeux d' Elsa (simbol oka na haljini), 1949.
- Slika 42:** Salvador Dali; „Chest of drawers“, 1936.
- Slika 43:** Elsa Schiaparelli; Sako sa lažnim džepovima, 1936.
- Slika 44:** Yves Saint Laurent; „Sardine dress“, 1983.
- Slika 45:** Lobster dress, 1937.
- Slika 46:** Pripremljen odjevni predmet za digitalni tisak.
- Slika 47:** Odjevni predmet u procesu.
- Slika 48:** Završen digitalni tisak.
- Slika 49:** Uzorak; Fiksirani tisak.
- Slika 50:** Modni crteži.
- Slika 51:** Kreiranje tekstila; Raport.

1. UVOD

„Nadrealizam se zasniva na vjerovanju u višu realnost izvjesnih oblika asocijacija zanemarenih od njega, u svemoć sna, u nezainteresiranu igru misli“

Andre Breton (1924.)

Nadrealizam se javio 1924 godine, kada je književnik Andre Breton izdao prvi nadrealistički manifest u kome ga je definirao „čisti psihički automatizam u kojem se želi da izrazi, bilo usmeno, bilo pisano, bilo na koji drugi način, stvarno djelovanje misli“. Vjerovali su da u oblasti nesvjesnog postoji ogromna, neotkrivena riznica lijepog. Tako su definirali estetiku iracionalnog, slučajnog i automatskog tom smislu, nadrealizam se svrstava uz dadaizam, čije fundamentalne principe dijelom preuzima-konkretno koncept nesputane slobode i potpunog preplitanja umjetnosti i života. Nadrealisti su prezirali sve zakone i ostaljene običaje. Okrenuli su se od stvarnosti i usmjerili svoje napore istraživanju čovjekove unutrašnjosti, ljudskog duha za kojeg su smatrali da je potisnut i ugušen društvenim pritiscima.

Likovna su djela ustvari vizualne konkretizacije nadrealističkih stvaralačkih tehnika, ali se ne može reći da je u likovnim umjetnostima izgrađen vlastiti izraz. Ipak, u svijetlu revalorizacije avangardnih nastojanja međuratnog razdoblja pojedina djela predstavljaju izuzetno ostvarenje. Teško je razlikovati stvarni nadrealistički stil, jer je on rezultat različitih pristupa više ličnosti, a ne zajednički. Ipak kod svih slikara, osjećamo utjecaj psihoanalitičkih Frojdovih teorija o ispitivanju nesvjesnih mehanizma i važnosti prepisane događajima u snu, asocijacijama nepriličnih misli.

„Jedina razlika između nadrealista i mene jest u tome što sam ja nadrealist“

Salvador Dali

Nadrealizam nije već od početka ustrajao kao jedinstven, teorijski cjelovit pokret.

Očuvanje jedinstvenosti nadrealizma nastojao je ostvariti Breton, ali nije uspijevaao ni svojim dodatnim manifestima. Njegovo je najjednostavnije određenje nadrealizma. Nadrealizam je čisti psihički automatizam koji se izražava zbiljsko djelovanje misli izražene govorom, pismom ili nekim drugim načinom; nadrealizam je diktat misli u kojemu je izočna svaka kontrola razuma, izvan svih estetskih ili moralnih preokupacija.

Salvador Dali je bio velik umjetnik, ali i velik ekscentrik. Ta kombinacija bila je formula njegova uspjeha. Njegovi arogantni, uvis podignuti brkovi bili su mu zaštitni znak. Dali je sve intenzivnije privlačio nadrealizam, umjetnički pravac sa središtem u Parizu. Na njegov su razvoj utjecale i nove psihoanalitičke teorije Sigmunda Freuda, djela čije su stvaranje motivirali snovi, ono što je podsvjesno, zatim automatizam i svi oni procesi koji su oslobađali umjetnike od tiranije racionalnog.

„Svako jutro kad se probudim osjetim izuzetnu radost-radost što sam ja Salvador Dali, i pitam se, Što će novo i lijepo ovaj Salvador Dali danas postići“

Salvador Dali

Izvor: <https://www.pinterest.com>

Slika 1: S. Dalí: *The Meditative Rose*, 1958.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. Zašto nadrealizam?

Moja kolekcija predstavljena je u okviru završnog rada kojem je tema: “*nadrealizam u suvremenoj autorskoj kolekciji tekstila i odjeće*“. Inspirirana je jednim od najmaštovitijim i najautentičnijih razdoblja u umjetnosti - *nadrealizmom*. Kolekcija je proizašla iz želje da upoznam taj pravac te da se pokušam poistovjetiti s samim nadrealistima i njihovim uvjerenjima i pogledima na svijet kao što su: [2.]

- *Beskonačnost* – u beskonačnome je izvor radosti, jer u konačnome je nema. Nastojite upoznati beskonačnost jer ona znači vječni život odnosno besmrtnost, dok konačnost znači smrt.
- *Budućnost* – ona ne postoji, nju treba stvoriti.
- *Fantazija* – kojoj se uvijek rado prepuštamo jer ništa na svijetu ne čini nas tako sretnim kao sanjarenje. Prostor igre i prostor misli dva su polja naše slobode.
- *Sloboda* – čovjek je slobodan samo onda kada služi istini koja je u nama, a na nama je da je samo potražimo i prihvatimo. Sloboda nije nikakva privilegija koja se može uživati, ona se mora stalno iznova osvajati da bi se održala u nama.
- *Spoznaja* – postoji samo jedan način točnog pogleda na stvari, vidjeti ih u cjelini. Onaj koji spozna sebe, u kome žive um, osjećaji i životni duh taj zaista poznaje i otkriva sebe u svemu. Ako spoznamo dušu svijeta, spoznat ćemo i svoju dušu, a kad spoznamo svoju dušu, spoznat ćemo i dušu svijeta.
- *Snaga* – potrebno je vjerovati u nju jer svijest o vlastitoj snazi jača nju samu.[2.]

SUPROTNOST-suprotnosti se nalaze u jednom i istom. I nebo i pakao nalaze se istovremeno u čovjekovom srcu.

TRAGANJE-najteže u životu je upoznati bit i doseći savršenstvo. Malo tko u tome uspijeva, ali je vrijedno za tim cijeloga života tragati.

VJEČNOST-ako možeš da se uzdigneš duhom iznad prostora i vremena, onda se u svakom trenutku nalaziš u vječnosti.[2.]

Tijekom izrade ove kolekcije i upoznavanja sa pravcem nadrealizma pokušala sam otkriti dio koji je skriven u nama, a to je ono što ponekad ne želim da izađe na svjetlo dana, istina. U nama je prisutan strah od istine zbog sukoba s realnim svijetom i zbog straha da nas drugi neće shvatiti i kao takve prihvatiti, a kad je želimo izbjeći zapravo zavaravamo sami sebe. Tu su i naši snovi koji postoje jer bez njih ponekad ne bi mogli podnijeti istinu, jer onaj koji traži istinu mora biti spreman i suočiti se s njome. Tako je san ono što i mene tjera da otkrivam, da tražim različitosti, a u ovom radu sam pokušala, možda još jednom, potražiti nešto što sada jesam ili više nisam ili ono što ću tek pronaći ili biti. [3.]

I ako Vas nije strah od sukoba sa realnim svijetom, dobro došli u drugi svijet, svijet nadrealnog koji ćete upoznati kroz psihologiju i snove te kroz moj završni rad.

2.2. Nadrealizam

2.2.1. Fenomen nadrealnog

U enciklopedijama, rječnicima ili književnim leksikonima stoji da je nadrealizam (fran. *surrealisme*) umjetnički pravac koji tendira k spontanom, nadrealnom, neracionalnom bilježenju podsvjesnih doživljaja. Hranimo se psihoanalitičkim učenjem samoga Sigmunda Freuda i njegovih sljedbenika, koji su pokazali da kada su naše budne misli potisnute, dijete i divljak u nama preuzimaju vodstvo što je dovelo do zaključka da budni razum nikada ne može proizvesti umjetnost nego samo dati znanost te da nam samo „nerazum „ može dati umjetnost. [2.]

Nadrealizam se javlja 1942.godine kada Andre Breton, francuski pjesnik, pripovjedač i teoretičar, nakon što u I svjetskom ratu kao student medicine sudjeluje pri psihijatrijskoj vojnoj službi, te što detaljnije upoznaje Freudovo učenje o

psihoanalizi, pronalazi novo sredstvo spoznaje koje pokušava u prvom Nadrealističkom manifestu primijeniti na umjetničko stvaranje. U manifestu Breton definira nadrealizam kao čisti psihički automatizam kojim se izražava zbiljsko djelovanje misli govorom, pismom ili nekim drugim načinom: nadrealizam je diktat misli u kojem je nedopuštena svaka kontrola razuma, izvan svih estetskih ili moralnih preokupacija. Uz to za njega je on način spajanja svijesti i podsvijesti tako da svijet snova i mašte postane dio svakodnevnog života i svijeta. [6.] Uz Bretona staju mnogi talentirani pjesnici i prozaisti (Eluard, Aragon, Soupault, i dr.) te slikari (Dali, Miro, Tanguy, Ernest i dr.) koji su u načelu svoj umjetnički revolt široko i ponekad plodonosno razgranali na društvenom planu. [5.]

Za nadrealizam se svojevrсно može reći i da je nastavak dadaizma iz kojeg je poteklo mnogo predstavnika. Kao što je dadaizam imao vrlo negativan pogled na I. svjetski rat nadrealizam je nametnuo pozitivni da se svijet može promijeniti tj. da ga se može obogatiti slobodom. Ljubavlju i poezijom. Tako talijanski povjesničar umjetnosti De Michelli kaže za nadrealizam. „Ono što dadaizam nije mogao postići zbog svoje prirode, pokušao je napraviti nadrealizam. Dadaizam je slobodu nalazio u neprestanom poricanju, a nadrealizam je toj slobodi pokušao dati temeljne „doktrine“ . To je prijelaz iz negacije u afirmaciju. Mnoge postavke dadaizma nastavljaju se u nadrealizam, mnoge geste, mnoga destruktivna stajališta, opći osjećaj pobune čak i provokativne metode, ali sve to poprima drukčije oblike... [6.]

Naime, ako se čisti anarhizam dadaizma temeljio na podrugljivoj naravi njegove polemike dostižu u najboljem slučaju poimanje slobode kao neizbježno i životno odbacivanje svake moralne ili društvene konvencije, nadrealizam se javlja s prijedlogom rješenja koje bi čovjeku jamčilo pozitivno ostvarljivu slobodu. Umjesto dadaističkog posvemašnjeg spontanog i primitivnog odbacivanja, nadrealizam nudi eksperimentalno istraživanje oslanjajući se na filozofiju i psihologiju. Stoga osnovni problem nadrealizma ostaje pitanje slobode. [4.] Po nadrealistima problem slobode ima dva lica: jedno je individualna, a druga društvena sloboda pa moraju postojati i dva rješenja, a društvena sloboda koju bi trebalo izboriti revolucijom trebala bi biti neizbježnom pretpostavkom za potpuno oslobođenje duha. Tom traženju prethode dva imena koja su imala presudno značenje za razvoj nadrealizma: Marx i Freud. Marx kao teoretičar društvene slobode, Freud kao teoretičar individualne. [6.]

Za većinu nadrealista karakterističan je u prvom redu otpor prema standardnoj konvencionalnoj upotrebi jezika. Za njih je tipičan kult osjetilne komponente, automatskih te često apsurdnih slika što prekidaju sve spona kojima je mašta uz stvarnost. Sociološki gledano nadrealizam je svojevrsna reakcija na red stvari. On se programski zasniva na vjerovanju u višu realnost izvjesnih asocijativnih oblika koji su do njega bili zanemareni, i u svemoć sna, u nezainteresiranu igru misli. On teži permanentnom uništavanju svih ostalih fizičkih mehanizama. Nadrealisti su žestoki branitelji svog stava prema umjetničkom fenomenu, prijatelji su skandala i provokacija. Lom u nadrealizmu je prisutan od početka: lom između umjetnosti i društva. Lom između vanjskog i unutrašnjeg svijeta, između zbilje i mašte. Zbog toga se ova snaga nadrealizma usmjerila na traženje posrednika između tih dviju krajnosti, točke u kojoj bi se one sastale i tako spriječile širenje krize. Sučeljeni smo sa dvije duše nadrealizma, s dušom koja je baštinik i s dušom koja želi prihvatiti poruku društvene revolucije. Dodirna točka tih dviju duša najčešće ostaje u stanju duboke nostalgije ili bolne želje. [5.]

Nadrealizam je pokret za oslobađanje misli koje naglašavaju kritičku i maštovitu snagu nesvjesnog zbog čega je često krivo protumačen isključivo kao likovni pokret iako je često prikazivan i vizualnom umjetnošću, književnošću, filmom, u političkim mislima i osobito u svakodnevnom životu. [10.]

Izvor: <http://www.fansshare.com/gallery/photos/11956908/dali-museum>

Slika 2: S.Dali: Les montres molles; 1931.

2.2.2 *Politika nadrealizma*

Nakon I. svjetskog rata zainteresiranost Europe za kulturu bila je na najnižoj razini. Mladež koja je ostala nakon visoko umne propagande osjetila je potrebu za podizanjem prosvjeda, zbog straha da su najbolji ljudi poginuli u ratu te da će sva otkrića i inovacije nastale prije rata biti izgubljene. Europa nije ostala bez genijalaca iako je rat stvorio rascjep u europskim umjetničkim krugovima. [2.] Dadaizam je ostavio svoj trag stvaranjem anti umjetničkih manifesta pod vodstvom Marcela Duchampa. Sam pokret je usmjeren protiv umjetnosti te protiv cijelog političkog aparata. Razdvajanjem dadaizma na manje grupe, takva vjerovanja se polagano pretvaraju u novi pravac nazvan nadrealizam. [1.] Nadrealisti, od kojih su mnogi sudjelovali na sastancima dadaista, preuzeli su mnoge tehničke resurse i kreativne pristupe iz dadaizma. Tako se i tekst „les champs magnetiques“ koji dokazuje snagu mašte i neku dozu eksperimentalne ozbiljnosti iako pisan u dadaističkom duhu ubraja u djela nadrealizma. Francis Picabia došavši u Pariz 1917.god., istovremeno s Tzarom preimenovao je časopis „291“ u „391“ te šokirao „Salon d'Automne“, čiji je bio član, izložbom vlastitih radova iz mehaničkog razdoblja. U lipnju 1924.god. izdan je posljednji primjerak „Literature“. Iste godine Breton objavljuje svoj prvi Manifest nadrealizma. Sve je upućivalo na to –NADREALIZAM JE STIGAO. [2.]

01.prosinca 1924.god. kada je već bio osnovan centralni dio nadrealističkog pokreta „Centrale sur realiste“ započelo je izdavanje najšokantnije revije na svijetu „La revolution surrealiste“ koja je zagovarala intelektualno nasilje. U reviji objavljen je antinacionalni tekst u suradnji s Društvom protiv rata u maroku, poezija gdje su izdanje br. 9 i 10 bili posvećeni automatskom pisanju, a od 1928. god. objavljuju se i članci vezani uz slikarstvo. Izdaje se sve do 1929. god. pod vodstvom Poerre Naviella. Benjamina Pereta i Andre Bretona. Želja nadrealista bila je da prodru u politiku kako bi ostvarili uvjete za materijalnu i duhovnu slobodu čovjeka jer je to jedina želja koja je kadra iznijeti kulturu iz krize na drugačije stvaralačko tlo. U ljeto 1925.god. nadrealizam se odlučno priklanja politici. 1927.god. Argon, Breton, Eluard i Peret ulaze u Komunističku partiju te 1929.god. Breton izdaje svoj Drugi manifest nadrealizma. Časopis „La revolutione surrealiste“ mijenja ime u „La surrealisme

au service de la revolution“ u kojem su nadrealisti izjavili naklonost direktivama Treće internacionalne te zbog toga čina 1933.god. Breton i dr. bivaju izbačeni iz Komunističke partije. Nadrealizam se počeo širiti po svijetu otvaranjem izložba u New Yorku, Parizu te Londonu. Početkom II. Svjetskog rata nadrealisti se povlače, a 1945.god. kada se Breton vraća u Pariz razdoblje retrospektive već je je započelo. Maurice Nadean objavljuje „Historie de surrealisme“ u kojem izjavljuje da je nadrealizam postao dio prošlosti. [6.]

Nadrealizam je još i danas jedno od najčešće i najburnije opisivanih razdoblja u povijesti. Toj popularnosti pridonijeli su mnogi radovi , manifesti, revije tj. kritike o njima samima koje su upućivale na snažan razvoj ideologije nadrealizma: njegove želje da svlada protest i pobunu kako bi postigao jasni revolucionarni položaj. [5.]

Izvor: <http://letteraturaartistica.blogspot.hr/2016/03/paul-eluard5.html>

Slika 3: Andre Breton

Paul Eluard

2.2.3. Manifest nadrealizma

Po definiciji manifest je javna objava vlade, političkih stranaka, književnih i umjetničkih skupina ili pojedinaca u kojoj se iznose principi, prijedlozi, namjere i

odluke objavljivača. Nadrealisti su tijekom svog djelovanja izdali dva manifesta. Prvi manifest je napisao Andre Breton 1924.god. Bio je to najvažniji pisani dokument nadrealističkog pokreta, a cilj mu je bio da promjeni pogled na I. svjetski rat. On je pomogao nadrealizmu da se prikaže kao pokret sa programom, a ne samo kao stil u umjetnosti. 1929.godine Breton je napisao i Drugi manifest nadrealizma. [6.]

PRVI MANIFEST NADREALIZMA:

Feud je opravdano svoju kritiku usmjerio na san.

Kada prestane spavati, čovjek postaje igračkom svog pamćenja, a ono mu u normalnom stanju samo blijedo ocrta okolnosti sna oduzimajući mu svaku posljedični uklanjajući jedinu odrednicu točke gdje vjeruje da ga je ostavio nekoliko sati ranije: tu čvrstu nadu, tu muku. Čovjek ima iluziju da nastavlja nešto vrlo važno. Tako se san smatra umetkom kao i noć: I kao ni noć niti on ne daje savjete.

To neobično stanje stvari navodi ga na neke misli:

- U granicama u kojima se odigrava san je po svemu sudeći neprekidan i nosi u sebi organska obilježja. Samo pamćenje uzima pravo da ga cjepka, da ne vodi računa o prijelazima i da nam više predstavi niz snova negoli sam san. Jednako tako o zbilji imamo jasne predodžbe kojih usklađivanje provodi volja.

Izvor: <http://rnc.library.cornell.edu>

Slika 4: Prvi manifest; Andre Breton 1924.

Važno je napomenuti da nam ništa ne omogućuje da još više raščlanjujemo elemente sna. Žao mi je što o tome govorim po formuli koja u načelu isključuje san.

Gdje su uspavani logičari i filozofi? Možda je moj noćasnji san nastavak prethodne noći, a možda će se nastaviti i iduće.

- Ponovno se vraća u budno stanje i prisiljen je smatrati ga pojavom interferencije. Ne samo da duh u tim uvjetima pokazuje čudnu sklonost k dezorijentaciji već se čini da i u svom prirodnom radu on sluša samo sugestije koje nam dolaze iz te duboke noći odakle na njega ukazujem. U koliki god se dobrim uvjetima nalazila, ravnoteža mu je relativna. Jedva se usuđuje iskazati, a ako to učini ograničava se samo na to da utvrdi kako neka smisao, neka žena djeluje na njega. A kako djeluje, to ne bi mogao reći, te time samo pokazuje kolika je njegova subjektivnost. Ta ga misao i ta ga žena uznemiruju, navode na manju strogost. Svrha da ga na trenutak odvoje od onog što ga raspršuje i da ga ponesu na nebo, kao da se radi, ili se uistinu radi o palom anđelu.
- Duh čovjeka koji sanja potpuno se zadovoljava onim što mu se događa. Nema više mjesta za tjeskobno pitanje o mogućem. Ubij, kradi brže, kradi koliko hoćeš. A ako, umreš, nije li sigurno da ćeš se probuditi među mrtvima? Pusti neka te vode, događaji ne podnose da ih odgađaš. Ti nemaš imena. Neprocjenjiva je lakoća svega. A ako je buđenje teže, ako nasilno prekida čaroliju, to je s toga što čovjek ima bijednu predodžbu o ispaštanju.

Kad se san podvrgne sustavnom ispitivanju, kad se utvrđenim metodama san shvati u svojoj cjelovitosti (a to predstavlja disciplinu pamćenja koja će se protezati na mnoga pokajanja, no ipak započinjemo s najvažnijim činjenicama), kad se njegova krivulja razvije neusporedivo pravilno i potpuno, možemo se nadati da će nepostojeće tajne ustupiti mjesto velikoj Tajni. Vjeruje u buduće sjedinjenje tih dviju prividno toliko oprečnih stanja, stanja sna i jave, u neku vrstu apsolutne relativnosti, nadrealnosti, ako se tako može reći. [6.]

Izvor: <https://www.stormgrounds.com/fullwallpaper/360/Salvador-Dali-Butterflies>

Slika 5: S.Dali: Paysage aux papillons;1959.

3. LIKOVNO STVARALAŠTVO

3.1. Likovni govor nadrealizma

Nadrealizam je pravac u umjetnosti koji je najvjerojatnije imao najviše utjecaja na umjetnost 20. stoljeća nego bilo koji drugi pravac. Diveći se primitivnoj misteriji nadrealisti žele da njihova umjetnost izaziva čuđenje i znatiželju, a ne da bude umjetnost razumna i ravnoteže već nešto nevjerovatno i mistično. Nadrealizam preobražava predmet da bi došao do srca tog predmeta do ruba vidljivog i

nevidljivog. On preobražava sam bitak da bi istina bitka izašla na vidjelo, da bi bila izgovorena, imenovana i oslikana u mjeri u kojoj se može oslikati i imenovati. Ta mogućnost postoji samo u istinskoj umjetnosti tj. u nadrealizmu. Istinski nadrealistički umjetnik nije tek tvorac nadrealističkog djela nego, i to možda u prvom redu, tvorac sebe sama kao sudionika u nadrealnoj, nevidljivoj zbilji. [5.]

Nadrealisti su bili veliki kolekcionari produkata primitivne kulture kao što su "Oceanic sculpture", a u europskom slikarstvu zanimala ih je klasična tradicija opsjednutosti i ekscentričnosti s vizijama i maštom kao što su prizori pakla Hieronymous Boscha, bizarni rezultati opsesija Paola Uccella, fantastični zatvor Giovannia Piranesia, noćne more Henria Fuselia i crni period Francisca de Goye. Tijekom razvoja nadrealizam je poticao radove djece, ludih ljudi kao i prethodno spominjane primitivne umjetnosti. Nadrealisti su vjerovali u „nedužno i nepokvareno“ oko. Smatrali su da dječja umjetnost je mnogo stvarnija nego od odraslih zato jer umjetnost odraslih je potisnuta i otrovana.

Ostale pravce u umjetnosti kao i impresionizam smatrali su previše naturalističkim i racionalnim, kubizam preracionalnim i prelogični, ali između kubista Picasso je bio iznimka kao i njegova slika „Gospođice iz Avignona“. Odbijali su i futurizam dok su preferirali i prihvaćali metafizičko slikarstvo te njihovog predstavnika Giorgio de Chirica. [2.]

U nadrealističkom slikarstvu nema prevladavajuće tehnike slikanja, ali pregledom svih tehnika može se rezultirati da postoje tri tendencije. [4.]

Prva tendencija je izražavanje pomoću mehaničkih tehnika gdje je prilika iskorištena, a svrha je iritirati viziju tj. stimulirati maštu te dobiti inspiraciju. Jedna od takvih tehnika je *FROTTAGE* (trljanje) koju je primjenjivao Max Ernst. Tu tzv. Dječju umjetnost, koja ga je odvela u njegov smjer umjetnosti za sljedeća dva desetljeća, opisao je u knjizi „Beyond painting“ 1848 god. Frottage je postupak stavljanja lista papira preko hrapave površine: kore drveta, kamena ili zida, preko čega se trlja olovkom.

Izvor: <https://remixculture.wikispaces.com/Max+Ernst>

Slika 6: Max Ernst: Frottage; La Forêt Pétrifiée, 1929.

„10 kolovoza 1925 god. našao sam se jedne kišne večeri u motelu kraj mora, preplavila me opsjednutost do koje je došlo mojim buljenjem u daske na podu koje su bile prepune ogrebotina. Da pomognem svojim meditacijskim i halucinacijskim sposobnostima napravio sam od dasaka seriju crteža na taj način da sam nasumce stavljao papir na drvo te prelazio preko papira crnim olovom. Daljnjim promatranjem tih crteža mnome su prevladali tamni prolazi i lagano svjetlije polusjene nastale na papiru. Bio sam iznenađen naglom indentifikacijom mojih vizionarnih kapaciteta i halucinacijskim stanjem, te kontradiktivne slike dolazile su jedna za drugom“.

Ernst je otkrio tehniku *GRATTAGE* (struganje) tako da je frottage preobrazio iz crtačke u uljnu tehniku. Slika je nastajala nasumičnim nanošenjem hrpica boje na list papira te zatim se je čistim papirom lagano protrljalo po površini. Odvajanjem papira nastajali su novi oblici, čudnovate spilje, egzotično bilje i podvodni prizori koji bi se prikazali sami od sebe upotrebom mašte. Slike su nastajale sasvim slučajno. [4.]

FUMAGE (zadimljenost) je bila tehnika automatista izumljena od Wolfgang Paalena 1930 tih godina. Kod ove tehnike mašta je bila potaknuta pomicanjem svijeće ispod papira te dijelovi koji bi bili prekriveni čađom postali su inicijatori buđenja mašte, te inspiracijom za nove slike. Sve te tehnika ovisile su o halucinacijskim sposobnostima uma umjetnika.

Izvor: <https://www.wikiart.org/en/wolfgang-paalen/fumage-1937>

Slika 7: W.Paalena: Fumage, 1937.

Druga tendencija nadrealističkog slikarstva je „veristic surrealism“ tj. veristički nadrealizam. Smatrali su da automatizam znači dozvoljavanje slikama podsvijesti da se neometano probude kako bi se njihovo značenje moglo otkriti putem analize. Željeli su vjerno predstaviti ove slike kao vezu između apstraktne duhovne stvarnosti i stvarnih oblika materijalnog svijeta. Za njih je objekt bio metafora za unutarnju stvarnost. Veristički nadrealisti su vidjeli akademsku disciplinu kao predstavljanje oblika iz podsvijesti sa istinitošću kao način zamrzavanja oblika kako ne bi nezabilježeni opet nestali u nepoznato. Nadali su se da će otkriti način kako slijediti slike iz podsvijesti sve dok svijest ne shvati njihovo značenje. Jezik podsvijesnog je slika, a svijest mora pronaći način kako provesti taj jezik u sebi razumljive riječi. Tijekom slikanja veristi su pokušavali prikazati sve odveć točno i detaljno, identično svijetu snova. Površina slike ima tendenciju da bude ravna i sjajna, a razlog tome je da promatrača što manje podsjeća da je napravljena od boje i zbog toga je halucinacijski efekt poboljšan. [4.]

Izvor: <http://www.znanje.org/i/i29/09iv02/09iv0207/djela/djela.htm>

Slika 8: S.Dali: Geopolitičko dijete promatra rođenje novog Čovjeka,1943.

Najznačajniji predstavnici verističkog nadrealizma su Salvador Dalí, René Magritte i Yves Tanguy. Salvador Dalí jednom je izjavio da razlika između njega i luđaka je da on nije lud. Njegove slike većinom su prikazivale bizarni i erotski svijet snova. Dalí je slikao fotografskom točnošću i koristio je svijetle boje koje su u njegov rad unosile živost. Tijekom svog stvaralaštva koristio se psihotehnikom tj. metodom koju je on nazvao „krična paranoja“. Tijekom slikanja namjerno se bavio varkama sličnim paranoji tako da doživi halucinacijske slike iz svjesnog uma. Dalíeve slike tj. njegove figure: poluljudi, ladice, satovi....načinile su od njega najpoznatijim slikarom nadrealizma. [4.]

Za razliku od Dalíevih nemogućih scena René Magritte slikao je stvarnost sa iluzionističkim zaokretom. U slikama René koristi iluziju da zavara oko, da vidi nešto onako kakvo nije. U slici „In the condition“ oko vidi sliku koja predstavlja krajolik koji se gleda kroz prozor, ali u stvarnosti slika predstavlja sliku na štafelaju koja se nalazi ispred prozora kroz koji se prostire pogled na okolni krajolik koji je naslikan na slici.

Izvor: <http://onesurrealistaday.com/post/4352594009/the-human-condition-by-ren%C3%A9-magritte-1933-oil-on>

Slika 9: R. Magritte: In the human condition, 1933.

Veristički nadrealizam jednim dijelom obuhvaća i rad Yves Tanguya. „Dream-like“ vizije koje Tanguy producira iz podsvjesnih slojeva svoga uma sadržavaju veliku preciznost i točnost u opisivanju zamišljenih formi. [4.]

Izvor: <http://www.galeriedada.com/yves-tanguy-the-absent-lady-00002725.html>

Slika 10: Y. Tanguy: The absent lady, 1942.

Treća tendencija tj. skupina nadrealista su automatisti. Kada je psihologija govorila o automatizmu, ovi umjetnici su je interpretirali kao potiskivanje svjesnog u korist

podsvjesnog. Tijekom rada više su se fokusirali na osjećaje, a manje na analiziranje. Smatrali su da se slike ne smiju opteretiti sa smislom tj. onim što bi one trebale značiti. Isto tako poklanjala se veća pažnja materijalu kojeg su koristili. Jedan od načina izrade slike bila je automatska crtačka tehnika kojom su se koristili Miro, Paul Klee te Andre Masson. Liniji olovke ili bilo kojem drugom instrumentu bilo je dozvoljeno šarati bez ikakvog svjesnog planiranja. Tako je Miro izjavio: “Prva faza je slobodna, nesvjesna, ali druga faza je proračunata“. Andre Masson je to pokušao u slikanju, crtanjem mnoštvo linija pomoću ljepila na platno te lijepeći obojani pijesak na te linije. Iz nadrealizma ovaj pristup su preuzeli u New Yorku, Arshile Tobey i nadasve Jackson Pollock koji sadrži jaki element slikanja sa bojom dok je umjetnik u zanesenom transu. [4.]

Izvor: <https://www.mutualart.com/Artwork/Composition-sur-Fond-Vert>

Slika 11: J.Miro: Composition sur Fond Vert, 1950.

“Tako lijepa kao slučajan susret stola šivaće mašine i kišobrana“ (Stangov 126) je citat koji ponajviše opisuje ili je slična principima koji obilježavaju nadrealizam. Takve “dream-like“ scene nadrealisti priželjkuju: čiste, neiskrivljene i spontane. [3.]

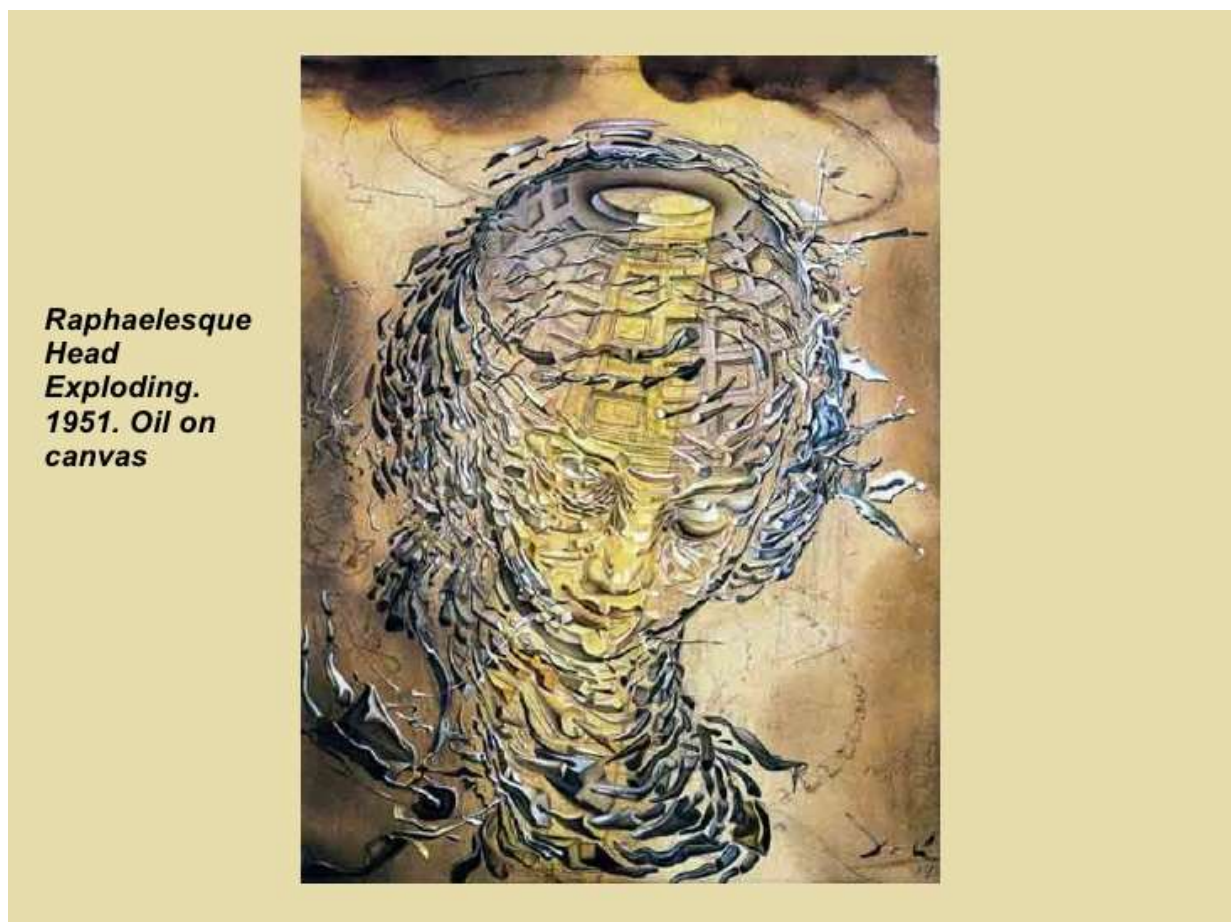

Izvor: <https://thepigeonpost.wordpress.com>

Slika 12: S.Dali: The temptation of Saint Anthony, 1946.

3.2. Predstavnicima nadrealizma

Nadrealizam je kako druge oblike, tako i likovnu umjetnost obogatio velikim brojem predstavnika te njihovih djela. Inspiracija za njihova djela proizlazila je iz njihove mašte i podsvijesti stvarajući prekrasne slike imaginarnih događaja i oblika. Od mnogobrojnih predstavnika koji su proizašli iz nadrealizma tijekom stvaranja svoje kolekcije ponajviše su me inspirirali Salvador Dali, Max Ernst, i Yves Tanguy zbog čega sam odlučila pobliže upoznati njihov život i stvaralaštvo. [2.]

Izvor. <https://www.slideshare.net>

Slika 13: S.Dali: Raphaelesque head exploding; 1951.

3.2.1. Salvador Dali

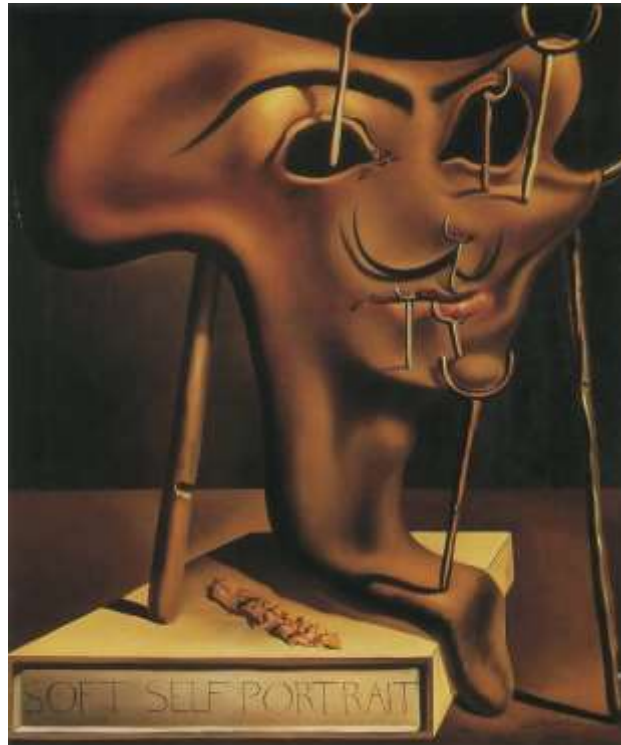

Izvor: <http://www.theartstory.org>

Slika 14: Salvador Dali (1904. – 1989.)

11. svibnja 1904. godine rođen je Salvador Filipe Jacinto Dali u Figuerasu, Španjolskoj. Bio je jedinac dok se nije rodila njegova sestra Ana Marie koja je bila potpuno razmažena. To je najvjerojatnije razlog zašto je on egocentrične prirode. Dalieva mašta je bila tako intenzivna da je izjavio da se sjeća slika iz majčine utrobe. Opisao ih je kao raj i boja pakla.

Dali je počeo slikati već sa samo šest godina. Ubrzo je počeo pokazivati znakove agresije te su ga roditelji poslali da živi sa obiteljskim prijateljem i umjetnikom Pichoodom. Dalievo djetinjstvo je prepuno perverzija i sadističkih elemenata koji su sa vremenom postali veliki dio simbolizma u njegovim slikama. Praonica je bila najdraže Dalievo skrovište te je postala izvor mnogo slika u glavi. Kao dječak znao je maštati o lokalnoj beračici cvijeća. Svoje fantazije je obogaćivao pomoću dvije lubenice koje je učvrstio pomoću štaka te oponašao poprsje mlade dame. Obožavao se ponašati upravo suprotno od svojih prijatelja i pokazujući svoju originalnost svijetu služeći se nasiljem. Tako je u jednom incidentu gurnuo svog prijatelja sa mosta na kamenje i te radnje sadista i mazohizma se nisu stišavale tijekom vremena. Jedna od takvih zabava bila mu je bacanje samog sebe niz stepenice. Rekao je: "Bol je bila beznačajna jer se zbog zadovoljstva sve to isplatilo!". Svi ti incidenti prisutni su u Dalievom simbolizmu (štake, mravi, meso, lubenice i sl.). [9.]

Izvor: <https://www.dalipaintings.com/soft-self-portrait-with-fried-bacon.jsp>

Slika 15: Soft self portrait with grilled bacon, 1941.

1931. godine Dali odlazi iz pokreta. Breton mu tada prisvaja nadimak Evida Dollars, dobivenog kao anagram od Salvador Dali, da označi njegov odlazak te kao razlog njegovog isključenja iz pokreta navodi njegovo veličanje Hitlera i monarhije. Za vrijeme njegova života sagrađen je i Daliev muzej u njegovom rodnom kraju.

Dali je umro od prekida rada srca u Figuerasu 23.siječnja 1989. godine. Pokopan je po svojoj želji u kripti muzeju Tatro u Figuerasu, Španjolskoj. U oporuci je svu svoju imovinu i umjetnička djela ostavio Španjolskoj. [9.]

Izvor: <http://framingpainting.com/painting>

Slika 16: S.Dali: "One second before awakening from a dream caused by the flight of a bee around a pomegranate", 1944.

Naziv slike objašnjava sadržaj slike koji je preuzet iz sna koji je Gala prepričala Daliju. Za tu sliku Dali je izjavio da je prva koja ilustrira freudovo otkriće. U prvom planu slike nalazi se nar koji lebdi u zraku sa pčelom koja leti prema njemu. U pozadini prostire se plavetnilo neba i mora. U podnožju slike leži Gala lebdeći iznad kamena da bi se još više naglasio lebdeći osjećaj čest u snovima. Lijevo od Gale je veliki nar iz kojeg se prosipaju sjemenke po moru te iz nara izlazi velika, ljuta roza riba sa široko otvorenim ustima iz kojih izlazi veliki tigar u čijim ustima se nalazi rep tigra ispred njega. Iz njegovih usta izlazi bajuneta koja predstavlja zrcalnu sliku pčelinjeg žalca koji će biti razlog njezina buđenja. Sa desne strane u zadnjem planu nalazi se slon, čest simbol Dalievih slika. [9.] Izvor: <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali>

Galerija:

1. **Slika 17:** The persistence of memory, 1935.

Izvor: <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali>

2. **Slika 18:** Archaeological reminiscence of millet's angelus,1935

Izvor: <https://www.tumblr.com>

3. **Slika 19:** Sleep, 1937. Izvor: <https://www.tumblr.com>

4. **Slika 20:** Apparition of face and fruit dish on a beach,1938.

Izvor: <https://www.tumblr.com>

5. **Slika 21:** The elephants, 1948. Izvor: <https://www.tumblr.com>

1.

2.

3.

4.

6.

3.2.2. Yves Tanguy

Izvor: <https://www.wikiart.org>

Slika 22: Yves Tanguy (1900. - 1955.)

Yves Tanguy rodio se 5. siječnja 1900. godine u Parizu. Nakon smrti svoga oca 1907. god. i studiranja u Lyceeu pristupio je francuskoj mornarici. Nakon kratke službe u vojsci smjestio se u Parizu zarađujući za život različitim poslovima. Tanguy nije imao nikakvo umjetničko obrazovanje tako da se prvi put susreo sa nadrealizmom kada je vidio sliku Giorgio de Chirica. To je bila slika "The brain of the child" za koju je doslovce iskočio iz autobusa u pokretu da bi je vidio. U toj istoj galeriji nekoliko godina kasnije Breton otkriva rad de Chirica. Unatoč njegovom manjku umjetničkog školovanja i time što nije odlučio što bi slikao dok nije ugledao prethodno spominjanu sliku, njegova suradnja sa nadrealizmom bila je neizbježna zbog njegove tendencije ka apsurdu te se je 1925. godine na poziv Bretona priključio pokretu. Njegova kuća u kojoj je živio sa M. Duchampom ubrzo je postala glavnim okupljalištem nadrealista. Za Tanguyev rad su karakteristične "dream-like" krajolici koji uvelike podsjećaju na rad Salvadora Dalíja. Yvesov rad se može podijeliti u tri faze: od 1926. do 1930. godine zračan svemir, od 1930. do 1948. godine slikao je plaže posute mineralima te nakon njegove naturalizacije u Americi počeo je slikati formacije kamenja i svijet marina. I Tanguyev ludilo pomalo ulazi u njegov rad kao i kod Dalíja, a nekoliko dokaza njegove ekscentrične strane su žvakanje vlastitih čarapa te mariniranje pauka u vinu. Ništa nije volio više nego "novotarije" u svojem stvaralaštvu komentirajući: "Shvatio sam ako planiram slike prije samog slikanja on

me nikada neće iznenaditi, a iznenađenje je moje zadovoljstvo u slikanju“.Yves Tanguy umro je 15. siječnja 1955. godine. [12]

Izvor: <http://www.tate.org.uk/art>

Slika 23: Yves Tanguy: The invisible, 1951.

Apstraktni, biomorfni oblici, uspinju se uz predmete nalik rapirima te se čini kao da lebde prema gore na pozadini prijetećeg oblačnog neba. Na vizionarski aspekt je jasna ilustracija nadrealističkih metafora: Tanguy je dozvolio svojoj podsvijesti da stvori ova bića čije postojanje nije sigurno, no nemoguće je dokazati njihovo nepostojanje. [12.]

Izvor: <http://www.metmuseum.org/art>

Slika 24: Yves Tanguy: My Life White and Black, 1944.

Galerija:

1. **Slika 25:** Through birds through fire but not through glass, 1943.

Izvor: <http://www.surrealists.co.uk/gallery>

2. **Slika 26:** La grue des sables, 1946. Izvor: <http://www.surrealists.co.uk/gallery>

3. **Slika 27:** The palace of the Windowed Rocks, 1942.

Izvor: <https://www.wikiart.org>

4. **Slika 28:** Indefinite Divisibility, 1942. Izvor: <http://artpaintingartist.org>

5. **Slika 29:** Hanos and Gloves, 1946. Izvor: <http://artpaintingartist.org>

6. **Slika 30:** Mama, Papa is wounded, 1927. Izvor: <https://www.pinterest.com>.

3.2.3. *Max Ernst*

Izvor: <https://www.thefamouspeople.com>.

Slika 31: Max Ernst (1891. – 1976.)

Max Ernst rodio se 2. travnja 1891. godine u Bruhlu, blizu Cologne kao prvi sin Phillipa Ernsta, učitelja gluhih i amaterski slikar, te njegove žene Luise. Ernst nije imao nikakvog formalnog obrazovanja u umjetnosti, ali studirao je filozofiju i psihijatriju na Bonskom sveučilištu do 1914. godine kada je upoznao Jean Arp. Nakon službe u I.svjetskom ratu 1919. godine Ernst i Johannes T. Baargelo otkrili su dadaizam iz kojeg je proizašao nadrealizam. 1922. godine Ernst se preselio u Pariz i tijekom te godine naslikao je sliku pod nazivom "A reunion of friends" gdje je naslikao sve svoje suradnike. Nakon toga se uvelike posvetio nadrealističkom pokretu. 1924. godine Ernst je otkrio novu tzv. Frottage tehniku koja uključuje prelaženje olovkom preko teksturiranih ploha po papiru ili platnu te je tu tehniku transformirao iz crtače u uljnu te je dobila naziv grattage. Tijekom svog stvaralaštva Ernst se puno koristio tom tehnikom. Zajednička crta mnogo nadrealista je prisustvo puno simbola koji su se ponavljali u slikama pa tako i kod Max Ernsta. Njegovi najuobičajniji simboli su bili šuma i golubovi te ptica iz mašte zvana Loplop. Simbol šume je proizašao iz Ernstovog djetinjstva gdje je veliki dio vremena provodio u njemačkim šumama koje su u njemu izazvale očaranje i strah. 1937.godine Ernst se udaljio od komunističkog elementa nadrealističkog pokreta. Na početku II. Svjetskog rata uhićen je od Francuza kao opasan tuđinac, ali je ubrzo bio pušten zahvaljujući intervenciji prijatelja. Ali tijekom okupacije Francuske opet je uhićen, ovaj put od Gestapa

uspjeva pobjeći. Ubrzo nakon pobjegao je u Ameriku da nastavi svoj rad. Max Ernst umro je 1. travnja 1976. godine u Parizu jedan dan prije 85. rođendana. [13.]

Izvor: <http://www.max-ernst.com>

Slika 32: Max Ernst , Forest and dove, 1927.

Sveobuhvatna i prigušena atmosfera šume, u kojoj je jedini znak života usamljena ptica uhvaćena u kavez, izaziva istodobno osjećaje opčaranosti i straha. Zapletena stabla kao da se okamenjuju i natkrivaju pticu u divljem i neukrotivom rastu. [13.]

Galerija:

1. **Slika 33:** L'ange du foyer ou le triomphe du surrealisme, 1937.

Izvor: <https://www.pinterest.com>

2. **Slika 34:** Landscape with wheatgerm, 1936. Izvor: <https://www.wikiart.org>.

3. **Slika 35:** Loplop introduces a young girl, 1930.

Izvor: <https://www.pinterest.com>

4. **Slika 36:** The robing of the bride, 1940. Izvor: <https://www.pinterest.com>

5. **Slika 37:** The temptation of st. Anthony, 1945.

Izvor: <http://www.max-ernst.com>.

6. **Slika 38:** Europe after the rain, 1940-42. Izvor: <http://www.max-ernst.com>.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

4. NADREALIZAM I MODA

Od početne provale nadrealizma u umjetničke stilove 1930. godine pa sve do danas modna umjetnost je poslužila kao vizualno predočenje vizija i uvjerenja nadrealista o povezanosti između svakodnevnog i iznimnog. Moda je postala glavna spona između običnog i neobičnog, izobličenja i uljepšanja, oblika i koncepta te umjetnog i prirodnog. Stalna inspiriranost mode nadrealizmom i zavidnost nadrealizma modom poslužile su u upoznavanju svakodnevnog života s umjetničkom pobunom i u prilagođavanju stila dominirajućim vizijama umjetnosti. Tako je umjetnost, prirodno revolucionarnog karaktera, uspjela svoje ideje iz manifesta realizirati kroz modu. Teško je vjerovati da umjetnost prvenstveno sastavljena od riječi i konceptata, a kasnije i slika stvorenih u složenosti uma podsvijesti i mašti može ostaviti takav dojam na modu. Stoga možemo reći da su modni proizvodi imali veoma snažan utjecaj u javnim i političkim postignućima nadrealista i prisnijem kontaktu sa ljudskim načelima. Tek je nešto kasnije, jer su prvi nadrealisti 1930-tih godina prvenstveno djelovali u Parizu, nadrealizam posve pridobio modnu umjetnost. Ušavši u modu sa tako velikim žarom, nikada je nije ni napustio. Ideje o prezentaciji mode u časopisima, izlozima i revijama mijenjale su se tijekom godina, ali je nadrealizam i dalje ostao jedan od najpopularnijih pravaca u modnoj umjetnosti. [7.]

4.1. *Metamorfoza...*

Nadrealizam slikara Yves Tanguya u djelu "Multiplication of the Arcs", 1954. godine zbog nedostatka narativnosti i reprezentativnih elemenata u odnosu na Dalia i Margittea, nije odmah zainteresirao modnu umjetnost međutim njegova djela 1980-tih godina uvelike započinju utjecati na rad mnogih dizajnera koji su uočili određenu apstraktnost koja bi mogla nadići konvencionalan opis tijela proizašao iz analitičke anatomije. Prilagođavanje tj. metamorfozom u nešto posve apstraktno, koristeći biomorfne oblike u službi odjeće prihvatljive ljudskoj anatomiji moda je došla humoru tj. odjeća je dobila funkciju metafore. Tako je Oliver Guillemin inspiracije za svoje haljine pronašao u umjetničkom djelu Tanguya. [7.]

Izvor: <https://www.pinterest.com>

Slika 39: Elsa Schiaparelli; „Hall of Mirrors“, 1938/39.

Dizajnerica Elsa Schiaparelli inspiraciju je pronašla u simbolu ogledala za prekrasnu crnu baršunastu jaknu sa ogledalima. Za Elsu možemo reći da je bila pravi nadrealistički umjetnik u svijetu mode. Njezina odjeća postala je nešto više nego samo ukras kada je stopila inventivnu kreativnost i romantiku u umjetnost. Ona je bila modni dirigent koji je stopio nadrealizam i modu u simfoniju zabave. [8.]

4.2. Dijelovi tijela...

Težnja nadrealizma za sličnošću ljudskom tijelu pronašla je svoje ostvarenje u manekenima, odjeći i klasičnom kiparstvu. Ta usporediva kolekcija oblika omogućila je modi i profinjenoj umjetnosti da prikažu pretvorbu oblika nađenih u prirodi u umjetničko djelo. Oko kao čest simbol kod nadrealista doživio je mnoge različite inačice i preobrazbe, a njegovo prikazivanje na komadima odjeće dovelo ga je u prvi plan. [7.]

Izvor: <https://www.pinterest.com>

Slika 40: Salvador Dalí; „The eye of time“, 1950.

Yves Saint Laurent inspiriran Dalievim djelom "The eye of time", 1949.godina simbol oka upotrijebio je u kreaciji haljine, Les Yeux d'Elsa koja je sadržavala elemente Schiapparellovog stila iz 1930-tih te prikazala snagu oka kao modnog elementa izazivanjem divljenja i širenja ideje oka i među druge kreatore. Kao inspiracija često su poslužili i drugi dijelovi tijela kao npr. ruke. [8.]

Izvor: <https://www.pinterest.com>

Slika 41: Yves Saint Laurent; , Les Yeux d'Elsa, 1930.

4.3. Iluzija...

Promijenjen udaljavanjem od svog uobičajenog miljea, uzrokujući razor u nizu uloga društvu, pa čak i načelima, objekt nadrealizma promijenio je svoj identitet i dobivanjem novih karakteristika postao je umjetnost u funkciji disfunkcije i odmaknuća od normalnog. Daliev koncept "City of drawers" tj. prodor ladica u tijelo "Chest of drawers" ... [9.]

Izvor: <https://www.dalipaintings.com>

Slika 42: Salvador Dali; "Chest of drawers", 1936.

nije bio predstavljen samo u njegovoj skulpturi "Venus de milo with drawers" nego i u njegovom crtačkom djelu "Study of anthropomorphic cabinet", 1936. godine. Tim konceptom uvlačenja i izvlačenja želio je prikazati dvije teme: ženu kao objekt te erotsko prodiranje u figuru. [9.] Daliev erotizam je prenijela u svoj rad Elsa Schiaparelli kroz kostim 1936.godine. Sastojao se od niza vertikalno postavljenih pravih i lažnih džepova na sakou koji su sličili ladicama te sa gumbićima postavljenim kao ručkicama. [8.]

Izvor: <https://www.pinterest.com>

Slika 43: Elsa Schiaparelli; Sako sa lažnim džepovima, 1936.

4.4. Svijet prirode...

Nadrealizam je također i umjetnost dubina, ali ne samo dubina psihološke i intelektualne naravi nego i stvarnih dubina mora i vodenog svijeta. Sirene, ribe, školjke uplovile su u svijet nadrealizma i mode, zbog čega je i nadrealistička vizija morskog svijeta stalno prisutna u suvremenoj modi. [7.] Među profinjenijima je srebrna haljina "Yves Saint Laurent s imitacijom ribljih ljuskica i večernja svilena haljina sa motivom jastoga Else Schiaparelli inspirirana radom Dalia. [8.]

Izvor: <https://thebowesmuseum.wordpress.com>

Izvor: <https://www.pinterest.com>.

Slika 44: Yves Saint Laurent; „Sardine dress“, 1983. **Slika 45:** Lobster dress, 1937.

Uz životinjski i u biljnom svijetu nadrealisti i modni kreatori nalazili su svoju inspiraciju za djela. Tako su ženu, kao ideal ljepote, uspoređivali sa cvijećem, a njezinu ljepotu naglašavali koristeći prirodnu ljepotu cvijeća. Y.S. Laurent željevši naglasiti ljepotu mlade izradio je vjenčanicu od Izvor: cvijeća. [7.]

Nakon prvotnog neodobravanja ulaska u svakodnevnu stvarnost putem mode, 1930-tih i 40-tih godina važne osobe nadrealizma odlučno ulaze u svijet mode, modnog oglašavanja i izlaganja u izložima. Modni magazini svojim su dizajnom i oglasima postali glavni izvor širenja stila nadrealista. Francuski, engleski i američki modni

časopisi predočili su taj umjetnički pokret kroz posebne zazine o nadrealizmu te fotografiju, grafiku i dizajn prilagodili stilu nadrealista. Kasnijih 1930-tih popularnost izražavanja nadrealizma putem modnih časopisa dosegla je svoj vrhunac. Zainteresiranost mode za nadrealizam ne jenjava još ni danas. Stoga je 26.08.2003.godine u New York-u održana najveća modna revija danas živućih nadrealista. [7.]

5. TEKSTILNI TISAK

U tekstilnom tisku, pojam primijenjena umjetnost dolazi do punog svog izražaja. Kroz povijest, umjetnost i dizajn bili su sastavni dijelovi tekstilnog tiska, te se usporedno uz razvoj tehnologije i različitih metoda tekstilnog tiska, može pratiti i razvoj tekstilnog dizajna. Dizajniranje tekstila, odnosno oplemenjivanje i ukrašavanje tekstila oslikanim ili tiskanim desenima staro je skoro koliko i tekstil sam. Tehnika tiska danas je jedna od najraširenijih tehnika uzorkovanja tekstila. Bilo da se radi o konvencionalnom ili digitalnom tisku, tisak je tehnika koja dizajnerima pruža nebrojene mogućnosti kombiniranja oblika i boja, postizanje posebnih efekata te izražavanje vrhunske kreativnosti i inovativnosti. Od konvencionalnih metoda tiska, široko je zastupljena tehnika sitotiska koja, bez obzira na sve brži tehnološki razvoj i sve širu primjenu 20 digitalnih tehnika tiska, ostaje široko prihvaćena tehnika koja kao tzv. „low – cost“ tehnika sa pružanjem širokih mogućnosti postizanja atraktivnih efekata, ostaje jedna od vodećih u svijetu mode i dizajna. Dapače, može se reći da tehnika sitotiska daje jednu novu dimenziju današnjoj modi koju su prihvatili neki od vodećih dizajnera današnjice. [14.]

Razvoj digitalnih tehnika tekstilnog tiska započinje 60-e godine 20.stoljeća. Jedinstvena značajka suvremenih tehnika tiska razvoj je CAD/CAM sustava koji omogućuje kompletnu računalnu podršku od dizajna do procesa proizvodnje i kontrole završnog proizvoda. U CAD/CAM sustavima cjelokupna izrada gotovog proizvoda može biti računalno potpomognuta. Uvođenje CAD/CAM sustava u tehnologiju tiska otvorilo je vrata razvoju digitalnih tehnika tiska, odnosno usvajanju InkJet tehnologije u tisku tekstilnih materijala koja kao i u grafici i u tekstilnom tisku podrazumijeva tisak višebojne slike. [14.]

Slika 46: Pripremljen odjevni predmet za digitalni tisak.

Slika 47: Odjevni predmet u procesu.

Slika 48: Završen digitalni tisak.

Digitalni Ink Jet tisak je bezkontaktni nanos bojila sustavom kontroliranih i strogo definiranih serija kapljica točno određene veličine (rezolucije). **Sustav boja** kojim se proizvodi višebojni uzorak **je CMYK sustav** (sustav od četiri primarne boje: **C** (cijan), **M** (magenta), **Y** (žuta), **K** (crna)). [14.]

Kad je odabrana skica, za realizaciju tehnikom digitalnog tiska, provodi se skeniranje uzorka i pomoću računala koje je direktno spojeno s tiskarskim strojem. Slijedi proces za digitalni tisak. Po završetku tiska slijedi fiksiranje na temperaturi 120°C u vremenu od 2 minute. Procesom fiksiranja završen je odjevni predmet sa željenim tiskom.

Slika 49: Uzorak; Fiksirani tisak.

6. ANALIZA VLASTITIH RADOVA

Uz tekstualni dio završnog rada opisana je i kolekcija modnih crteža. Kao i sam tekst tako i crteži inspirirani su nadrealizmom jednim od najzanimljivijih pravaca u umjetnosti. Od njegovih predstavnika tj. njihovih radova i načina rada ponajviše je inspiracije u slikarstvu Salvador Dalí, ali i Yves Tanguya i Max Ernsta čiji su životi pobliže prikazani u prošlom poglavlju. Kod Dalí je njegova maštovitost te darovitost

spajanja u realnosti nespojivih elemenata iz čega se spontano rađa cjelina lijepa oku. Slikarstvo Salvador Dalia u kojim je miješao iznenađujuće i nekoherentne fragmente stvarnog svijeta, te uporni osjećaj da u tom prividnom ludilu mora biti nekog smisla, inspiracija je kao tema završnog rada, a posebno njegove slike (Zagonetka žudnje-majko moja, majko moja, majko moja, Arhitektonski Angelus, Jesenji Kanibalizam, San, Goruća žirafa, Antropomorfni ormar s ladicama, Veliki masturbator, Mekani autoportret s prženom slaninom...).

Promatrajući njegova djela ulazi se u tajanstven i nadasve privlačan i novi svijet u kojim je fantazija samo početak. A kroz fantaziju jedino možemo doći do onog stvarnog u nama samima, ono što inače skrivamo i potiskujemo. Dovoljno je samo osloboditi i prepustiti se kao što je to učinio Salvador Dali kroz svoje slike. Nespojivi elementi preneseni su u radove uklapanjem modnog crteža, asimetričnim formama, koje su osnovno obilježje slika. Asimetrične forme postignute su na svim modelima, kombiniranjem raznobojnim materijalima, s mnogo zaobljenih linija koje djelomično prate siluetu tijela, a djelomično izlaze iz nje. Korištene su zemljane boje (crvena, oker, zelena, smeđa, žuta...), jer su to boje koje se koriste u većini Dalievih slika. Tijekom stvaranja vodi zanos, a kao posljedica toga dogodilo se automatsko nizanje elementa u uravnoteženu cjelinu čiji su elementi vezani u dragocjenu vezu. Olovka je preuzela potpunu slobodu kretanja bez ikakvog prethodnog analiziranja i usmjeravanja poteza.

Slika 50: Modni crteži.

Iz svega se može zaključiti da svaki umjetnik ima drugačiji utjecaj, a krajnji rezultat je ova kolekcija koja bi se mogla podijeliti u nekoliko skupina prema elementima koji radove unutar njih međusobno povezuju. Karakteristični elementi, koji radove unutar jedne skupine povezuju, a između dvije skupine razdvajaju potječu svi iz istog ishodišta-nadrealizma, su: boja odjevnih predmeta i vrsta (imaginarni prostor) pozadine. Kod svih radova početnu točku je predstavljala modna figura na koju su bez ikakvog prethodnog razmišljanja nizani elementi tj. oblike različitih formi koji bi se kasnije formirali u odjevni predmet. Oblici su obrubljeni tankom crnom linijom (olovkom) koja ih međusobno razdvaja ali ujedno i povezuje u jednu cjelinu. Tijekom stvaranja korištene su različite tehnike: olovka, drvene bojice, vodene boje te različite vrste papira, špaga. Vodenim i drvenim bojama dobiven je volumen a pomoću papira, špage postići reljef i unijeti život u kreaciju. Po završetku izrade modnog crteža uklopljena je pozadina koja se sastoji uglavnom od apstraktnih elemenata. Kao i kod modnog crteža tako i kod pozadine korištena je olovka. Kolekcija je namijenjena mladim individualcima koji se žele isticati te žele biti autentični u ovom svijetu gdje unikatnost ne dolazi do izražaja već svi slijepo prate nametnute trendove

Slika 51: Kreiranje tekstila; Raport.

Modeli su unikatni. Pojednostavljanjem oblika i formi ili kvalitetnijih materijala može se dobiti odjeća za visoku modu, i može biti viđenje ove kolekcije.

7. ZAKLJUČAK

Kroz ovaj završni rad "Nadrealizam u suvremenoj autorskoj kolekciji odjeće i tekstila" ponajprije sam nadogradila znanje o pravcu u umjetnosti-nadrealizmu koji se zalaže za slobodu duha, traženje istine, oslobađanje misli iz mašte i podsvijesti, slobodu govora te pobjedu straha. To me sve navelo na razmišljanje o samoj sebi što je ostavilo pozitivne posljedice na sveukupan izgled ovog završnog rada. Željela sam realizirati maštu u stvarnosti te prikazati da mašta samo može tu stvarnost učiniti veselijom te da je se ne smijemo bojati nego joj dati krila da nas u određenoj mjeri vodi kroz život. Tako je i u izradi moje kolekcije mašta bila moj najbliži suradnik, a nadam se da će to biti i u daljnjem životnom stvaralaštvu kako bi što uspješnije razvijala svoju kreativnost.

Tijekom stvaranja uz maštu drugi bila mi je spontanost za koju kažu da ponekad ne rezultira najbolje, ali u ovom slučaju upravo ona je bila ta koja je djelujući zajedno sa maštom dala najbolje rezultate te priuštila nam taj tako željeni doživljaj iznenađenja i slobode duha.

Sve me to navelo da shvatim da polazište inspiracije može biti bilo tko ili bilo što ako smo dovoljno otvoreni da prihvatimo sve što nam život donosi, a ponajviše samog sebe i svoja uvjerenja kao što su to činili sami nadrealisti. Prihvatiti sebe je najveća snaga u životu.

8. LITERATURA

- [1.] Mario de Micheli: Umjetničke avangarde xx. st., Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1990.
- [2.] Ernst Hans Gombrich: Povijest umjetnosti, Golden marketing, Zagreb 1999.
- [3.] Adam Butler, Claire Van Cleave, Susan Stirling: Umjetnost, Novi list 1995.
- [4.] Andre Breton: Surrealism and painting, Introduction by Mark Polizzotti, by MFA Publications, 2002.
- [5.] Andre Breton: Što je nadrealizam, 2002.
- [6.] Andre Breton: Tri manifesta nadrealizma, Kruševac: Bagdala 1979.
- [7.] Richard Martin: Fashion and surrealism, Publisher: Rizzoli 1996.
- [8.] Elsa Schiaparelli: Empress of Paris Fashion, by Palmer White 1986.
- [9.] Život i djelo Salvador Dali, Nathaniel Harris, Mozaik knjiga, Zagreb 1994.
- [10.] Internet, Nadrealizam-Wikipedija
- [11.] Wikipedia.org/wiki/Textile_printing.
- [12.] Yves tanguy, https://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Tanguy
- [13.] Max Ernst, <https://www.thefamouspeople.com>
- [14.] Tozer, J.; Levitt, S.: *Fabric of Society: A Century of People and Their Clothes 1770 – 1870*, Laura Ashley Press,

...Na kraju ovog završnog rada htjela bih se ponajprije zahvaliti mojim mentorima Izv. prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar, koja mi je pomogla svojim savjetima pri izradi ovog završnog rada, i što je uvijek imala strpljenja i vremena za moje brojne upite, i Ak. Slik. Graf. Marin Sovar kao i ostalim profesorima na pružanju obrazovanja i podršci svih ovih godina tijekom mog školovanja.

Zahvaljujem se i gospođama u referadi koje su pomogle kad god je trebalo.

Nadasve se zahvaljujem i mojoj majci koja mi je to sve omogućila vjerujući u mene te pripremajući me za daljnji život, i svojoj obitelji koja me je podržavala...

Veliko HVALA svima.